

χειρός Νόμος αντλεί πολλά στοιχεία από την **Εκλογή*** (νομικό έργο των Ισαύρων), παρά το γεγονός ότι ασκεί αρνητική κριτική σ'αυτήν. Σε μεγαλύτερο βαθμό επηρεάζεται από την Εκλογή η **Επαναγωγή**, μια συλλογή νομοθετημάτων που καθορίζουν με ακρίβεια τις αρμοδιότητες του αυτοκράτορα και του πατριάρχη, των δύο κεφαλών της οικουμένης, που συνεργάζονται στενά. Εμπνευστής της θεωρίας των δυο εξουσιών φαίνεται ότι ήταν ο Φώτιος.

Έργο της ίδιας εποχής ήταν επίσης τα **Βασι-**

λικά, η μεγαλύτερη νομική συλλογή της αυτοκρατορίας, η οποία στηρίχθηκε σε μεγάλο βαθμό στην ιουστινιάνεια νομοθεσία και για το λόγο αυτό αντανakλά κυρίως τις συνθήκες του 6ου αιώνα. Τις ιστορικές συνθήκες των αρχών του 10ου αιώνα αντικατοπτρίζουν κυρίως οι **Νεαρές***, από τις οποίες φαίνεται ότι το κράτος ταυτίζεται πλέον με τον αυτοκράτορα και τη στρατιωτική και γραφειοκρατική μηχανή του, η οποία επηρεάζει άμεσα την αστική ζωή και οικονομία.

Ερωτήσεις

1. Ποιος ήταν ο χαρακτήρας της αυτοκρατορικής εξουσίας; Ποιο σημείο του πρώτου παραθέματος εκφράζει το βυζαντινό επεκτατισμό;
2. Ποια η σχέση Πολιτείας και Εκκλησίας στο Βυζάντιο;
3. Ποια είναι η σχέση Εκλογής και Πρόχειρου Νόμου (βλ. σχετικό παράθεμα);

5. Η διεθνής ακτινοβολία του Βυζαντίου

α. Η βυζαντινή διπλωματία

Σήμερα σε όλα τα κράτη υπάρχουν μόνιμες διπλωματικές αντιπροσωπείες άλλων κρατών (πρεσβείες και προξενεία) που ασχολούνται με διακρατικά προβλήματα. Αυτό δεν συνέβαινε στο Μεσαίωνα. Κάθε διακρατικό ζήτημα ρυθμιζόταν με ευκαιριακή αποστολή πρέσβων. Πάντως οι πρεσβευτές ήταν, σύμφωνα με το εθιμικό δίκαιο του Μεσαίωνα, πρόσωπα σεβαστά και απαραβίαστα, όπως και σήμερα.

Για να στηρίξει την ασφάλειά του και τη διεθνή δύναμή του, το Βυζάντιο κατέφευγε συχνά στις υπηρεσίες μιας πολύ επιδέξιας διπλωματίας. Η βυζαντινή διπλωματία, εκτός από τη συχνότατη αποστολή πρέσβων σε ξένες χώ-

ρες, χρησιμοποιούσε ένα ευρύτατο φάσμα από τρόπους και μέσα, για να επιτύχει τους σκοπούς της. Τέτοια μέσα ήταν οι **χορηγίες** (σε χρήμα ή δώρα) στους ξένους ηγεμόνες, η **σύναψη** συμμαχιών (που βασίζονταν συχνά σε επιγαμίες) και εμπορικών συνθηκών και, το σπουδαιότερο, ο **εκχριστιανισμός** άλλων λαών.

Ο αυτοκράτορας χάραζε τις κατευθυντήριες γραμμές της εξωτερικής πολιτικής. Ο **Λογοθέτης*** του Δρόμου, στενός συνεργάτης του αυτοκράτορα, ήδη από τον 7ο αιώνα, ήταν υπεύθυνος για την υποδοχή ξένων πρεσβευτών, τον ορισμό των μελών των βυζαντινών πρεσβειών κ.ά.

β. Οι σχέσεις με τους Άραβες

Την εποχή αυτή η σφοδρότητα των αραβο-βυζαντινών συγκρούσεων φθάνει στο αποκορύφωμά της. Σημαντική απώλεια για το Βυζάντιο υπήρξε η άλωση της Θεσσαλονίκης (904), η οποία οδήγησε τη βυζαντινή κυβέρνηση στη λήψη μέτρων για την ενίσχυση του βυζαντινού στόλου. Στα μέσα του 10ου αι. έδρασε ένας από τους μεγαλύτερους στρατηγούς του Μεσαίωνα, ο Ιωάννης Κουρκούας. Αποκορύφωμα των επιτυχιών του στρατηγού αυτού υπήρξε η άλωση της συριακής Εδεσσας (944) και η ανάκτηση του ιερού μανδηλίου, όπου, κατά την παράδοση, ήταν αποτυπωμένη η μορφή του Χριστού.

Οι επιτυχίες του Κουρκούα προετοίμασαν την ανάκτηση των μεγαλονήσων Κρήτης (961) και Κύπρου (965), η οποία συνέβαλε στο σημαντικό περιορισμό της πειρατικής δραστηριότητας του αραβικού στόλου. Οι μεγάλοι, τέλος, "στρατιωτικοί" αυτοκράτορες Νικηφόρος Φωκάς και Ιωάννης Τζιμισκής επεξέτειναν και πάλι τα σύνορα του Κράτους ως τη Συρία και την Παλαιστίνη. Η Κιλικία και η Συρία, όπου υπήρχαν ισχυρές βάσεις του αραβικού στόλου, προσαρτήθηκαν στο Βυζάντιο.

Ας σημειωθεί πάντως ότι οι σχέσεις με τους Άραβες δεν ήταν πάντα εχθρικές. Συχνά υπογράφονταν συνθήκες ειρήνης που επέτρεπαν την ανταλλαγή των αιχμαλώτων και την ανάπτυξη των πολιτιστικών επαφών και των εμπορικών ανταλλαγών.

γ. Οι σχέσεις με τους Βουλγάρους

γ1. Οι Βούλγαροι υπό τον Συμεών

Ο εκχριστιανισμός των Βουλγάρων επηρέασε την πολιτική και πολιτισμική τους εξέλιξη. Ο Συμεών, διάδοχος του Βόρη, μετέφερε την πρωτεύουσα από την Πλίσκα, λίκνο της αρχαίας αριστοκρατίας, στην Πρεσλάβα. Η νέα πρωτεύουσα διακοσμήθηκε με μεγαλοπρεπή κτίρια, ενώ παράλληλα ενθαρρύνθηκε η μετάφραση έργων της βυζαντινής λογοτεχνίας. Επί Συμεών η παλαιοσλαβική εκκλησιαστική λογοτεχνία γνώρισε την πρώτη ακμή της.

Με τον Συμεών, ο οποίος χαρακτηρίστηκε

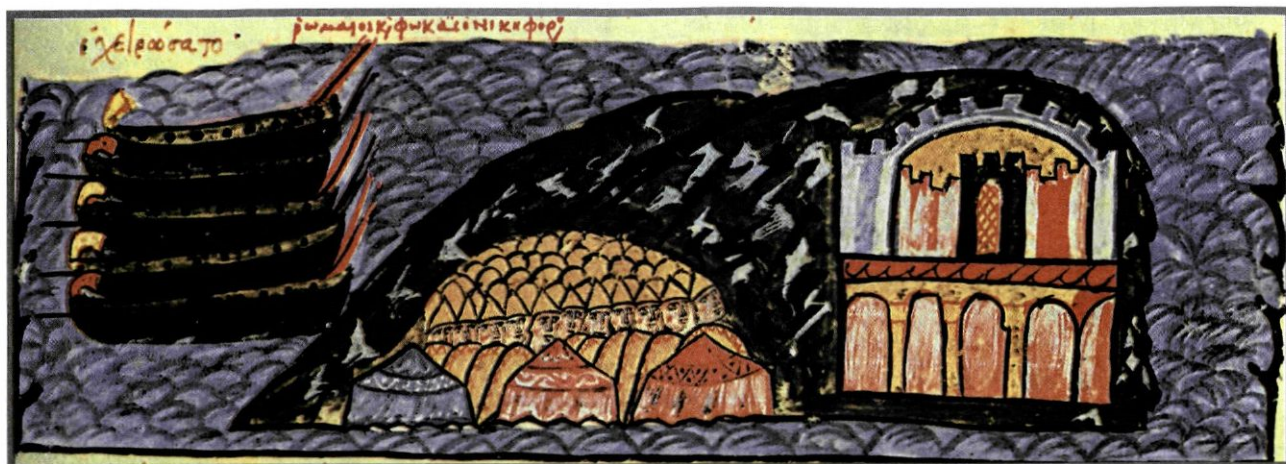

Οι αντίπαλοι του Βασιλείου Β' προσκυνούν το θριαμβευτή αυτοκράτορα που δέχεται τα σύμβολα της εξουσίας του από τους αγγέλους. Μικρογραφία από χειρόγραφο ψαλτήρι των αρχών του 11ου αιώνα (Βενετία, Μαρκιανή Βιβλιοθήκη).

Υποδοχή ξένου πρεσβευτή

Μπροστά στον αυτοκρατορικό θρόνο στεκόταν ένα χάλκινο, επιχρυσωμένο δέντρο, από το οποίο έβγαιναν φωνές διάφορων πτηνών. Ο θρόνος του αυτοκράτορα ήταν με τόση τέχνη κατασκευασμένος, που, ενώ προς στιγμή βρισκόταν χαμηλά, ύστερα σηκώνόταν ψηλότερα και αμέσως μετά φαινόταν πανύψηλος. Τεράστια λιοντάρια, από ξύλο ή από μέταλλο επιχρυσωμένο, στέκονταν φρουροί του θρόνου και βρυχώνταν με ανοικτό στόμα και κινούμενη γλώσσα, ενώ χτυπούσαν με την ουρά στο δάπεδο. Σ' αυτή την αίθουσα οδηγήθηκα μπροστά στον αυτοκράτορα σπριζόμενος στους ώμους δύο ευνούχων. Κατά την είσοδό μου τα λιοντάρια βρυχώνταν και τα πουλιά πιίβιζαν.(...) Ύστερα από τριπλή προσκύνηση μπροστά στον αυτοκράτορα σήκωσα το κεφάλι και είδα τον αυτοκράτορα, ενώ προηγούμενως καθόταν σε ένα μικρό υπερυψωμένο θρόνο, να έχει ανυψωθεί σχεδόν ως την οροφή της αίθουσας και να είναι ντυμένος με άλλη στολή.

Λιουτπράνδος, Ανταπόδοσις, VI, 5.

Ο βυζαντινός στρατός υπό τον Νικηφόρο Φωκά αποβιβάζεται στον Χάνδακα (Ηράκλειο) και ανακαταλαμβάνει την Κρήτη από τους Άραβες (961). Μικρογραφία από τη Χρονογραφία του Ιωάννη Σκυλίτζη (Μαδρίτη, Εθνική Βιβλιοθήκη).

ως **ημιαργείοις** (=ημιέλληνας) επειδή είχε σπουδάσει στη σχολή της Μαгнаύρας στην Κωνσταντινούπολη, εγκαινιάζεται μια περίοδος έντασης στις βυζαντινοβουλγαρικές σχέσεις, κατά την οποία και οι δύο δυνάμεις αγωνίζονται για την κυριαρχία στα Βαλκάνια. Ο Συμεών απέβλεπε στη δημιουργία μιας βουλγαροβυζαντινής αυτοκρατορίας με αυτοκράτορα τον ίδιο, γι αυτό και αντικατέστησε τον αρχαίο τίτλο των βουλγάρων ηγεμόνων **χάνος*** με τον βυζαντινό τίτλο βασιλεύς. Το 913, μάλιστα, έφθασε μπροστά στα τείχη της Κωνσταντινούπολης, αλλά οι ελπίδες του για κατάληψη διαψεύστηκαν. Έτσι

προχώρησε σε διαπραγματεύσεις με τον πατριάρχη Νικόλαο Μυστικό, που ασκούσε τότε καθήκοντα αντιβασιλέως. Ο πατριάρχης ενίσχυσε με την ευχή του το ηθικό κύρος του βούλγαρου ηγεμόνα. Αυτό το ηθικό κύρος, σε συνδυασμό με τις επιτυχίες του κατά των Βυζαντινών, εκμεταλλεύθηκε ο Συμεών, για να αυτοαναγορευθεί αργότερα Βασιλεύς των Βουλγάρων και Ρωμαίων. Οι Βυζαντινοί όμως δεν του αναγνώρισαν ποτέ τον τίτλο του βασιλέως. Οι βυζαντινές πηγές αναφέρουν τον Συμεών πάντοτε ως άρχοντα της Βουλγαρίας.

Το 924 ο Συμεών εμφανίσθηκε ξανά μπροστά στα τείχη της Κωνσταντινούπολης. Ωστόσο

Η αραβοβυζαντινή συνθήκη του 969 (παρ. 20)

Όσον αφορά τη δεκάτη που επιβάλλεται σε αυτούς που έρχονται από τις χώρες των Ρωμαίων, οι τελωνειακοί υπάλληλοι του αυτοκράτορα συνεργάζονται με τους τελώνες του Καργκαβί και του Μπακγιούρ (άραβες τοπάρχες της Συρίας). Σ' όλα τα εμπορεύματα, όπως χρυσάφι, ασήμι, ελληνικά χρυσούφανα μεταξωτά υφάσματα, οι αυτοκρατορικοί τελώνες επιβάλλουν τη δεκάτη. Στα συνήθη υφάσματα, τα λινά υφάσματα και τα μεταξωτά με λουλούδια διαφόρων χρωμάτων, τα ζώα και τα άλλα εμπορεύματα, είναι οι τελώνες του Καργκαβί και του Μπακγιούρ εκείνοι που επιβάλλουν τη δεκάτη. Όλα τα υπόλοιπα δικαιώματα εισπράττονται ακολούθως από τους τελώνες του αυτοκράτορα.

M. Canard, *Histoire de la dynastie des Hamdanides de Jazira et de Syrie, A'*, Παρίσι 1953, 835.

Ο Ρωμανός Α' Λακαπηνός ψέγει τον Συμεών για τις απαιτήσεις του

Γιατί, πες μου, τι περισσότερο κατάφερες με το να γράφεις τον εαυτό σου βασιλέα Βουλγάρων και Ρωμαίων, χωρίς σ' αυτό να είναι σύμφωνος και βοηθός σου ο θεός; Τι περισσότερο κέρδισες που με τόση βία πήρες τη γη μας; Που είναι οι φόροι που παίρνεις από αυτή;

Αν πρέπει κάποιος να ονομάζεται βασιλεύς Ρωμαίων και Βουλγάρων, πρέπει να ονομαζόμαστε εμείς, που και το όνομα αυτό το πήραμε από το θεό και την εξουσία, όπως όλοι παραδέχονται, και όχι εσείς που αγωνίζεσθε να το αποκτήσετε με αίματα και σφαγές.

Βυζαντινά κείμενα (Αετός, Βασιική Βιβλιοθήκη, 3), επιμ. Δ. Α. Ζακυθινός, Αθήνα 1958, 134.

ο βούλγαρος ηγεμόνας δεν ήταν σε θέση, από στρατιωτική άποψη, να καταλάβει τη βυζαντινή πρωτεύουσα. Δεν διέθετε στόλο, ενώ οι δι-
αρκείς αγώνες με τους Σέρβους και τους Κρο-
άτες είχαν εξασθενήσει τις δυνάμεις του.

Ο διάδοχός του Πέτρος συνήψε ειρήνη με το Βυζάντιο, νυμφεύθηκε την εγγονή του αυτοκράτορα Ρωμανού Λακαπηνού και έλαβε τον τίτλο που με τόσο πάθος είχε επιζητήσει ο πατέρας του: βασιλεύς της Βουλγαρίας.

γ2 Η ίδρυση νέου βουλγαρικού κράτους από τον Σαμουήλ. Η υποταγή του στο Βυζάντιο.

Μετά τις παραπάνω επιτυχίες του Πέτρου, λίγα χρόνια αργότερα, το 976, ο νέος ηγεμόνας των Βουλγάρων Σαμουήλ γίνεται ο αρχιτέκτονας ενός νέου βουλγαρικού κράτους με κέντρο τη βορειοδυτική Μακεδονία (Πρέσπα-Αχρίδα). Ο Σαμουήλ, στη συνέχεια, επεκτείνει τις βουλγαρικές κτήσεις μέχρι το Δούναβη και την κεντρική Ελλάδα.

Η προέλαση του Σαμουήλ ανησύχησε το Βυζάντιο. Αρχικά ο αυτοκράτορας Βασίλειος Β', επειδή αντιμετώπιζε τότε εσωτερικά προβλήματα, περιορίστηκε σε διπλωματικά μέτρα. Αργότερα όμως, οι Βυζαντινοί ανέπτυξαν έντονη στρατιωτική δράση κατά των Βουλγάρων με πρώτη επιτυχία στην περιοχή του Σπερχειού από τον στρατηγό Νικηφόρο Ουρανό (997). Δεκαεννιά χρόνια αργότερα, το 1014, στη μάχη του Κλειδίου, κοντά στο Στρυμόνα, η νίκη των Βυζαντινών υπήρξε καθοριστική για την τύχη του βουλγαρικού κράτους: η Βουλγαρία, το 1018, υ-

Από την βυζαντινορωσική συνθήκη του 944

Οι (ρώσοι) πρεσβευτές και οι έμποροι, οι οποίοι στέλλονται στους αυτοκράτορες οφείλουν να κομίζουν έγγραφα, όπου αναφέρεται ότι "απέστειλα τόσα πλοία", ώστε να αναγνωρίζουμε από αυτά, ότι έρχονται με φιλικές προθέσεις. Αν έλθουν όμως χωρίς έγγραφα και είναι στην εξουσία μας, τότε θα τους θέσουμε υπό επιτήρηση, μέχρι να ενημερώσουμε τον ηγεμόνα τους. Όταν έλθουν, οφείλουν να διαμένουν στο ναό του Αγίου Μάμαντος. Θα τους στείλουμε τότε ένα υπάλληλο, για να καταγράψει τα ονόματά τους, και θα λάβουν το μηνιαίο βοήθημα, πρώτα αυτοί που έρχονται από το Τσερνίγκωφ, τέλος εκείνοι που έρχονται από το Περεγιάσλαβ. Οφείλουν να εισέρχονται στην Πόλη από μία καθορισμένη πύλη, συνοδευόμενοι από αυτοκρατορικούς υπαλλήλους, χωρίς όπλα, 50 άνδρες κάθε φορά. Επιτρέπεται να εμπορεύονται ανάλογα με τις ανάγκες τους και να επιστρέφουν πάλι στη χώρα τους.

Οι αποχωρούντες Ρως λαμβάνουν από εμάς όλα τα αναγκαία εφόδια και ό,τι είναι αναγκαίο για τα πλοία, σύμφωνα με τα προκαθορισμένα. Δεν επιτρέπεται όμως να διαχειμάζουν κοντά στο ναό του Αγίου Μάμαντος.

Die altrussische Nestorchronik, γερμ. εκδ. R. Trautman, Λειψία 1931, 30-31.

ποτάσσεται και προσαρτάται στο Βυζάντιο, που με τη σειρά του εφαρμόζει πολιτική εντατικού εξελληνισμού της Παλαιοβουλγαρικής Εκκλησίας.

δ. Οι σχέσεις με τους Ρώσους

Το Βυζάντιο απειλήθηκε πολλές φορές από τους Ρώσους, παράλληλα όμως ανέπτυξε με

Ο ανήλικος Κωνσταντίνος Ζ' Πορφυρογέννητος, η μητέρα του Ζωή, ο πατριάρχης Νικόλαος Μυστικός και άλλοι ανώτατοι βυζαντινοί αξιωματούχοι γευματίζουν και συνομιλούν με τον Συμεών. Μικρογραφία από το σλαβονικό χειρόγραφο της Χρονογραφίας του Κωνσταντίνου Μανασσή (Ρώμη, Βιβλιοθήκη του Βατικανού).

το κράτος του Κιέβου εμπορικές σχέσεις που ρυθμίστηκαν με ειδικές συνθήκες. Ρώσοι έμποροι και πρεσβευτές, ταξιδεύοντας με τα μονόξυλά τους στον ποταμό Δνείπερο και τον Εύξεινο, επισκέπτονταν το Βυζάντιο, για να ανταλλάξουν τα προϊόντα τους (γούνες, σκλάβους κ.λπ.) με τα περιζήτητα βυζαντινά μεταξωτά.

Το 957 η ηγεμονίδα του Κιέβου Όλγα επισκέφθηκε την Κωνσταντινούπολη. Με την επίσκεψη αυτή φαίνεται ότι τέθηκαν οι βάσεις του δεύτερου και οριστικού εκχριστιανισμού των Ρώσων. Επισήμως αυτός ολοκληρώθηκε στα τέλη του 10ου αι. Ο Βασίλειος Β' υποσχέθηκε να δώσει στο ρώσο ηγεμόνα Βλαδίμηρο ως σύζυγο την αδελφή του Άννα, αν ο ίδιος και το έθνος του ασπάζονταν το χριστιανισμό. Τα γεγονότα εξελίχθηκαν σύμφωνα με τις υποσχέσεις και τις προθέσεις του Βασιλείου Β' και η βάπτιση του Βλαδίμηρου έλαβε χώρα πιθανότατα στη Χερσώνα.

Ο γάμος του ρώσου ηγεμόνα με την **πορφυρογέννητη*** πριγκίπισσα ήταν το μέσο, για να αποκτήσει η Ρωσία διεθνές κύρος και όλα τα α-

γαθά που συνεπαγόταν η διάδοση της Ορθόδοξας και του βυζαντινού πολιτισμού στη χώρα αυτή. Με τις βυζαντινές ιεραποστολές στοιχεία κοινωνικής και πολιτικής οργάνωσης, θεσμοί, η βυζαντινή τέχνη και ο βυζαντινός πολιτισμός εισήχθησαν στη Ρωσία και αποτέλεσαν τη βάση του ρωσικού πολιτισμού και της ρωσικής πνευματικής παράδοσης.

ε. Η βυζαντινή πολιτική στην Ιταλία και η Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους.

Ο αυτοκράτορας Νικηφόρος Φωκάς ακολούθησε με ευλάβεια την πολιτική των προκατόχων του στην Ιταλία για να προστατεύσει τις εκεί βυζαντινές επαρχίες από τους Άραβες και να ενισχύσει τη βυζαντινή επιρροή στη Ρώμη και στα ημιαυτόνομα κρατίδια της κεντρικής Ιταλίας. Μετά τη στέψη του Όθωνος Α' ως αυτοκράτορα των Ρωμαίων (962) και την ίδρυση της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας του Γερμανικού Έθνους, τα κρατίδια αυτά έγιναν το μήλο της έριδος μεταξύ του Βυζαντίου και της Γερμανικής Αυτοκρατορίας. Ο Νικηφόρος Φωκάς αρνήθηκε να αναγνωρίσει τον αυτοκρατορικό τίτλο του Όθωνος και απαίτησε την αποχώρησή του από τα βυζαντινά εδάφη που είχαν κατακτήσει πρόσφατα οι Γερμανοί. Από τις πρεσβείες που ανταλλάχθηκαν σπουδαιότερη ήταν αυτή του επισκόπου Κρεμόνας Λιουτ-

Ο Λιουτπράνδος επισκέπτεται την Πόλη για δεύτερη φορά (968-969)

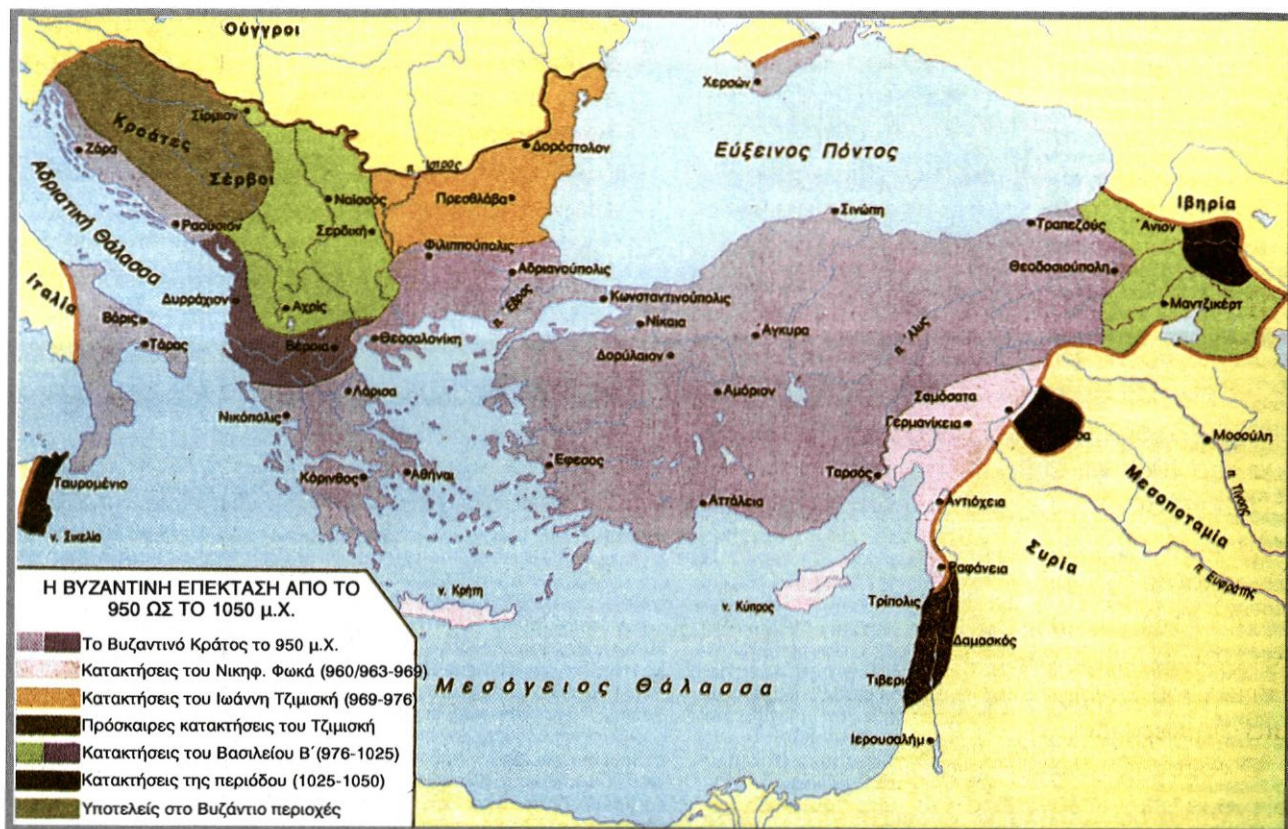
Στη 4 Ιουνίου... φτάσαμε στην Κωνσταντινούπολη, απέναντι από τη Χρυσή Πύλη, και περιμέναμε εκεί έφιπποι μέχρι τις έντεκα η ώρα κάτω από καταρρακτώδη βροχή. Κατά τις έντεκα η ώρα ο Νικηφόρος, παραβλέποντας την πρεσβευτική ιδιότητά μας και κρίνοντας ότι δεν είμαστε άξιοι να εισέλθουμε έφιπποι στην Πόλη, διέταξε να μας οδηγήσουν πεζούς στο μαρμάρينو, μισητό, άνυδρο και ανοικτό μέγαρο, που αναφέραμε πιο πάνω. Στις 7 Ιουνίου...οδηγήθηκα μπροστά στον κουροπαλάτη και λογοθέτη Λέοντα, τον αδελφό (του Νικηφόρου), όπου φιλονίκησαμε εντονότατα για την αυτοκρατορική πτλοφορία Σας.

Γιατί αυτός δεν σας αποκαλούσε αυτοκράτορα, δηλαδή βασιλέα στη γλώσσα του, αλλά **ρήγα*** από το δικό μας regem. Αλλά όταν του έκανα την παρατήρηση, ότι η σημασία είναι η ίδια και μόνο ο χαρακτηρισμός είναι διαφορετικός, μου απάντησε ότι πήγα όχι για ειρήνη, αλλά για φιλονικία...

Αναφορά του Λιουτπράνδου για την πρεσβεία στην Κωνσταντινούπολη, 2-4, Β. Σ. Καραγεώργος, Η Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, τομ.Α' Αθήνα 1987, 499-501.

Οι γάμοι Όθωνος Β' και Θεοφανούς. Ελεφαντοστό του 10ου αι. (Παρίσι, Μουσείο Cluny).

πράνδου (968). Οι διαπραγματεύσεις όμως κατέληξαν σε ναυάγιο και ο πρεσβευτής αναγκάστηκε να επιστρέψει άπρακτος στη χώρα του.

Οι σχέσεις, πάντως, των δύο αυτοκρατοριών βελτιώθηκαν επί Ιωάννη Τζιμισκή, ιδίως από τότε που ο διάδοχος του Όθωνα Α', ο Όθων Β', έλαβε ως σύζυγο την ανεψιά του βυζαντινού αυτοκράτορα Θεοφανώ. Η Θεοφανώ έφερε στην αυλή των Οθωνιδών τις συνήθειες και τις παραδόσεις του βυζαντινού πολιτισμού. Οι ιταλικές κτήσεις, όμως, χάθηκαν οριστικά για το Βυζάντιο το 1071, όταν τις κατέκτησαν οι Νορμανδοί.

στ. Το Σχίσμα μεταξύ των δύο Εκκλησιών

Η νορμανδική κατάκτηση διευκολύνθηκε έμμεσα από το Σχίσμα του 1054, το οποίο προκάλεσε έντονη αντιβυζαντινή διάθεση στην Ιταλία και παρεμπόδισε τη συνεργασία Ρώμης και Κωνσταντινούπολης. Η έριδα, η οποία οδήγησε στο Σχίσμα των δύο Εκκλησιών, ξεκίνησε από διαφωνίες αναφερόμενες σε θεολογικά και δογματικά ζητήματα, όπως ήταν η νηστεία

του Σαββάτου, η αγαμία του κλήρου, η χρήση των αζύμων στη Θεία Λειτουργία και, κυρίως, το δόγμα της Ρωμαϊκής Εκκλησίας περί εκπόρευσης του Αγίου Πνεύματος και από τον Υιό. Κύρια αιτία όμως του Σχίσματος υπήρξε η διεκδίκηση, εκ μέρους της Ρώμης, της πρωτοκαθεδρίας στο χριστιανικό κόσμο, την οποία δεν μπορούσε να αποδεχθεί η Κωνσταντινούπολη.

Για το Σχίσμα μεγάλες ευθύνες πρέπει να αποδοθούν στον πατριάρχη Μιχαήλ Κηρουλάριο και στον καρδινάλιο Ουμβέρτο, εκπρόσωπο της Ρώμης στις διαπραγματεύσεις της Κωνσταντινούπολης. Οι δύο αδιάλλακτοι ιεράρχες εξώθησαν τα πράγματα στα άκρα. Οι συζητήσεις τερματίστηκαν με αμοιβαίους αφορισμούς. Οι σύγχρονοι δεν έδωσαν στο γεγονός ιδιαίτερη προσοχή. Η κοσμοϊστορική σημασία του Σχίσματος έγινε αντιληπτή αργότερα και κυρίως τις παραμονές της Άλωσης της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους.

ζ. Οι σχέσεις με τις ιταλικές ναυτικές πόλεις

Στη διάρκεια του 10ου αι. αναπτύχθηκαν οι-

Το Βυζάντιο και το πρωτείο της Ρώμης

Όπως ...η πολιτειακή αποδέσμευση της Δύσης ματαίωσε τη βυζαντινή ιδέα της οικουμενικής αυτοκρατορίας, έτσι και η προσάρτηση του σλαβικού κόσμου από την Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως υπέσκαψε την ιδέα της οικουμενικότητας της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας στην Ανατολή ...Με στήριγμα την αχανή σλαβική ενδοχώρα η βυζαντινή Εκκλησία δεν μπορούσε πια να αναγνωρίσει το πρωτείο της Ρώμης.

G. Ostrogorsky, *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους*, μετ. Ι. Παναγόπουλος, τ.Β', Αθήνα 1979, 222.

κονομικά οι ιταλικές ναυτικές πόλεις, ιδιαίτερα η Βενετία, και έγιναν στενότερες οι σχέσεις τους με το Βυζάντιο. Ο Βασίλειος Β', για να ανταμείψει τους Βενετούς που μετέφεραν με τα πλοία τους τα βυζαντινά στρατεύματα στο θέμα της Λογγοβαρδίας (Ιταλία), συνήψε μαζί τους μια ευνοϊκή εμπορική συνθήκη. Εγκαινιάσθηκε έτσι μια πολιτική παραχώρησης προνομίων στο ιταλικό και ιδιαίτερα το βενετικό εμπορικό κεφάλαιο, που, μακροπρόθεσμα, απέβη μοιραία για τα συμφέροντα της αυτοκρατορίας.

Ερωτήσεις

1. Ποια ήταν τα μέσα με τα οποία οι Βυζαντινοί ασκούσαν τη διπλωματία (συμβουλευτείτε το σχετικό παράθεμα);

2. Σε ποιους περιορισμούς υποβαλλόταν η διάθεση ρωσικών προϊόντων στην αγορά της Κωνσταντινούπολης κατά το 10ο αι. (σχετικό παράθεμα);

3. Ποιες ήταν οι φιλοδοξίες του βούλγαρου τσάρου Συμεών και ποια τα αίτια της τελικής αποτυχίας των σχεδίων του (σχετικό παράθεμα);

4. Ποιες ήταν οι αφορμές και ποια τα βαθύτερα αίτια του Σχίσματος (σχετικό παράθεμα);

6. Οι διάδοχοι του Βασιλείου Β' (1025-1054)

α. Η οικονομία

Μετά το θάνατο του Βασιλείου Β' αρχίζει μια περίοδος, η οποία χαρακτηρίζεται από τη συνέχιση της οικονομικής ανάπτυξης και συγχρόνως από πολιτική αστάθεια. Η αύξηση της αγροτικής παραγωγής και η ανάπτυξη του εξωτερικού εμπορίου προκάλεσαν συσσώρευση αγαθών που δεν εξισορροπήθηκε όμως με ανάλογη αύξηση του κυκλοφορούντος νομίσματος. Για να ικανοποιήσει τη μεγαλύτερη ζήτηση ρευστού χρήματος από την αγορά, ο αυτοκρά-

τορας Κωνσταντίνος Θ' νόθευσε το χρυσό βυζαντινό νόμισμα* (solidus) με άργυρο. Με την υποτίμηση αυτή που ανερχόταν σε 18% και με τις υποτιμήσεις που ακολούθησαν μέχρι το τέλος του αιώνα το χρυσό βυζαντινό νόμισμα, το δολλάριο του Μεσαίωνα, όπως το αποκάλεσε ο ιστορικός S. Lopez, έπαυσε να κυριαρχεί στις διεθνείς αγορές.

β. Η κοινωνική πολιτική

Στο επίπεδο της κοινωνικής πολιτικής, οι διά-